

Minä näen sinut – lempeitä kohtaamisia hoivakodeissa

Lempeä hoiva seminaari 14.5.2025

Jari Pirhonen

Yliopistotutkija, Tampereen yliopisto

Kehitysjohtaja (TKIO), Miina sillanpään säätiö

15.5.2025

Tutkimuksen taustaa

10 vanhustyössä toimivan papin teemahaastattelut kesä-joulukuussa 2020

Naisia 9/10 (todellisuudessa 70% sielunhoitajista joulukuussa 2020)

Kokeneita pappeja:

Sielunhoitokokemus välillä 4–40 vuotta, yhteensä 160 vuotta

Kokemus muistisairaista 2,5–40 vuotta, yhteensä 136 vuotta

Pääkaupunkiseutu, Tampere, Oulu, Lahti, Kuopio, Joensuu

Haastattelut kestivät 53–114 minuuttia ja litteroitua aineistoa niistä kertyi 197 sivua

Keskeinen teema muistisairaiden kanssa toimiminen

Havainnoi

- Tutkimus perustuu pappien havaintoihin ja tulkintoihin
- Papit olivat työssään oppineet havainnoimaan tarkasti:

”Mie tarkkailen näitten dementian vallassa olevien muistisairaiden kanssa tätä huulten liikettä tai silmien liikettä tai pään liikettä. Siinä on monesta semmosesta ja hymyä esimerkiksi. Tai jos toinen yrittää ottaa kädestä tai liikuttaa sormia. Se on tämmönen ruumiillinen tapahtuma tämä kommunikaatio... ..Tämä ruumiillisuus on keskeinen asia, kosketus ja tämmönen kaikki, ehtoollinenkin, se viinin maku, leivän mauttomuus mihin ne on tottunu. Huulilla käytetään pikkusen viiniä lusikalla huulille”.

→ kommunikaation kehollisuus!

Vahvat tunneilmaisut

ANNELI: Mutta sit semmoinen mitä usein tulee et se herättää tunteita joku tai muistoja, vaikka muuten sanoja ei oisikaan niin saattaa ruveta itkemään jonkun laulun kuultua. Ne on vähän semmoisia hankalia tilanteita, koska sitten ei oikein tiedä miten siinä pitäis toimia.. ..Mut ne on semmoisia tilanteita että tuntuu oikein omassa sydämessä se et mitä tähän nyt pitäis tehdä tai sanoa että niin.

TUTKIJA: Joo, eli tällainen hartaustilaisuus hyvinkin syvästi muistisairaissa ihmisissä selvästi aiheuttaa, voi aiheuttaa syviäkin tunteita?

ANNELI: Kyllä, kyllä, kyllä. Et semmoisia muistoja tulee ja joku Raamatunkohta saattaa herättää. Mutta usein se on laulu, joka herättää semmoisen.

<https://www.youtube.com/watch?v=hvvXom7uqUI>

Vaikeasti muistisairaskin voi yrittää osallistua

”Esimerkiks ehtoollisen jaossa, kun ei ihmisestä oikein tiedä että onko hän siellä vai täällä mut sitte ku menee siihen, tai sanoo nämä Jeesuksen Kristuksen ruumis ja näin, ni suu aukee ku linnunpojalla, esimerkiks. Jos hänelt olis kysytty haluatko ehtoolliselle ni ei olis ymmärtäny et mist on kysymys mut sit nää tietyt asiat tavallaan laukasee sitä”.

”On kyllä ollu tapauksia että ihmiseen on saanu yhteyden sillä lailla että on laulanu että Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen [laulaen]. Siinä se ihminen on vastannut että aamen, aamen, aamen [laulaen]. Se on aika merkillistä. Ja sillä on tullu erittäin hyvä tunne, ottanu käden. Miekin muistan yksin ihminen otti kädestä kiinni kun tuli jotakin tuttua hälle kun kaikki oli vierasta. Yhtäkkiä tuli jotakin tuttua”.

Symbolit sanojen tilalla

PAPPI: Siinä on harras tunnelma, et ihmiset halua siihen semmoseen hartaaseen tunnelmaan, voidakseen kokea sen pyhän.

TUTKIJA: Eli he ymmärtävät että siinä on tällanen erityinen hetki, tällanen pyhä hetki taikka hengellinen hetki?

PAPPI: Kyllä. Mulla on vahvasti tämä kokemus. Et se että sytytetään kynttilä, vaikka se nyt oiskin led-kynttilä, tai siinä pöydällä on ne kristilliset symbolit osoittamassa et nyt on menossa hartaushetki tai ehtoollishetki, symboleilla on merkitystä. Puhumattakaan sillä minun pukeutumisella, että kun mie pistän alban päälle ennen ehtoollishetkeä, niin silloin synnyttää semmosen pyhän tunnun.

→ lisäksi tilanteen mukainen käyttäytyminen

Viestinnän suunta

Kaikki alkaa omista vaatimuksista luopumisesta ja avoimena olemisesta:

”Siihen on asetuttava kuuntelemaan ja opettelemaan ja oppimaan kustakin ihmisestä erikseen. Sulla voi olla päässä metodeja ja toimintatapoja ja ne on hyvä ollakin, aika laajakin skaala erilaisia terapia- ynnä muita muotoja. Mutta sitten kun jokainen ihminen on erilainen ja hänen historiansa on ainutlaatuinen ja ainutkertainen, se on aina pysähdyttävä siihen mitä tällä ihmisellä on jäljellä. Miten hän saa kokea yhteyttä. Ei niinkään että miten mie saan yhteyden häneen vaan miten hän saa kokea yhteyttä itseensä tai toisiin ihmisiin, Jumalaan”.

Kehollisuuteen liittyen läsnäolon taito

”Ja sie jos kohtaat toisen lämpimästi, ruumiillisesti kosketat antavasti, puhuttelet kauniisti, se tuntuu hyvältä. Tulee semmonen lempeä ääni jos sinun kosketuksesi on kunnioittava, antava, ei-tungetteleva, samoin äänesi...
...Siellä saatto olla että kolme laulua vielä muisti vaikka oli siirretty jo kotoa pois. Siellä hoivatalossakin jäi vain yksi, se jäi se tuu tuu tupakkirulla saatto jäädä, mitä äiti oli laulanut. Ja siinä se on, silloin se hengellisyys oli sitä sen hyräilyä ja sitä äidin muistelua ja äidin otteita, silittämistä päästä ja lempeää kosketusta”.

Tilanteisuus

”Vaikka he osaa monet, ne [virret] ulkoo niin sekin on jännä nähdä niin se on tärkeä monelle silti et heil on virsikirja kädessä ja siin on se virren, oikeesti se missä se menee vaik he sit melkeen ulkomuistista sen laulaakin mutta, seki on varmaan joku osallistumisen kokemus. Et me ollaan hartaushetkessä niin mul on virsikirja tässä, et niin se kuuluu olla [naurahdus] niin, meil on siellä, on virsikirjat osastolla et ne on helppo sieltä ottaa. Näin se toimii ja useimmiten hyvin”.

”Mutta [muistisairas] voi myös ymmärtää että tässä on se joku erityinen tilanne, ja sitte se voi tuoda sitä rauhallisuutta ja turvallisuutta, vaikkei ymmärrä yhtään mitä toi puhuu. Voihan semmonen tilanne tulla vaikka olis portugalinkielisessä messussa ja siellä soi tuttu musiikki. Yhtään en ymmärrä mitä se pappi puhuu siellä mutta se on silti se messu. Vähän sama tilanne tässä”.

Past-oral care eli sanojen tuolla puolen

”Muistan semmosia keskusteluja että se muistisairas ihminen jonka vieressä istuu ja ehkä pitää kädestä kii jos on sentapanen tilanne, ja ihminen haluaa, hän saattaa puhua pitkään, minä sinne väliin ku ei mul oo aavistustakaan mitä hän tarkoittaa, sieltä voi tulla ihan oikeita sanojakin ja näin, mutta.. siis semmosta ettei siitä pääse välttämättä edes tällain validaatiomenetelmällä tarttumaan mihinkään vaan se on tämmöstä että vähän väliin nyökkäilee ja osoittaa että on vähän siinä samassa tunnetilassa, niin sitte se saattaa olla lopuksi se, ”kiitos kun annoit aikaa”. Mul ei oo mitään aavistusta mitä hän on puhunu. Hän on hyvin tyytyväinen”.

→ sosiaalisten konventioiden pysyvyys?

Sukupolvitaju

”Ja sitten kanttorin kanssa pidettiin niin että kanttori soitti virsiä ja sitten siinä saatto tulla Kesäillan valssikin kyllä siihen virsien keskelle tämmöisenä välisoittona [naurahtaa] sitten hartauden lomassa, että tämmöistä mitä niinkun tämmöiset, näähän nyt on tällä hetkellä semmoisia 30–40-luvun syntyneitä, niin sen ajan tämmöistä jotakin saatettiin sitten soittaa siihen välille, Olavi Virtaa tai joku tämmöinen Metsäkukkia. Niin monet semmoiset muisti silloin et tuo oli minun häävalssini ja saatto tulla yhtäkkiä sieltä, että muistaa siis semmoisia nuoruudenajan asioita”.

Kohtaamisen tavoite vaikeasti muistisairan kohdalla

”Kaikki sellanen mikä parantaa, poistaa sen muistisairan ihmisen ahdistusta taikka levottomuutta tai pahaa oloa, ahdistuskin on jo vahva sana, jonkinlaista pahaa oloa, turvattomuutta, ihan mitä tahansa, niin se kaikki on sielunhoitoa... ..Minä oon poiminu tämmösen.. Irja Kilpeläisen, jostakin kirjasta hänen määritelmänsä, jossakin hän on sanonu että sielunhoito on ihmisen auttamista hänen iloonsa. Minusta tämä on erittäin totta muistisairan ihmisen kanssa. Sitte ku hänellä ei ole paha olla ni hänen sielunsa on tullu hoidetuksi”.

Ja muista:

”Se mikä tässä täytyy muistaa, että vaikka kuinka on muistisairas ihminen ja kognitio heikkenee ni heistä ei tule lapsia, ei tässäkään yhteydessä. Ei mitään semmosia pyhäkoulutauluja että täältä tulee lammas, ei. Eli sen muistaminen, eihän heistä lapsia tule. Se aikuisuus pitää siinä ja semmonen arvostaminen olla mukana. Lässyttäminen ei oo sopivaa”.

Kotitehtävä

Ala laatia itsellesi musiikkitahtoa eli:

Listaa itsellesi tärkeitä lauluja esim. 100 kpl

Lataa ne muistitikulle ym.

Kirjoita ylös, miksi mikin laulu on sinulle tärkeä ja millaisia tunteita se herättää

Koska jos olet joskus muistisairas:

Laulut laukaisevat muistoja ja positiivisia tunteita

Saat paremmin kontaktia toisiin ihmisiin

Toiset näkevät sinut persoonana

Kirjallisuutta

Agli, O., Bailly, N. & Ferrand, C. (2015). Spirituality and religion in older adults with dementia: a systematic review. *International Psychogeriatrics*, 27(5), 715–725.

Pirhonen, J., Vähäkangas, A. & Saarelainen, S. (2023). Religious bodies–Lutheran chaplains interpreting and asserting religiousness of people with severe dementia in Finnish nursing homes. *Journal of Ageing & Longevity*, 3(1), 92–106.

Pirhonen, J. & Saarelainen, S. (2022). Jumalansa unohtaneiden uskonnollisuus: Sairaalapappien tulkinnot uskonnollisuudesta hoivakodeissa. *Teologinen aikakauskirja*, 127(4), 396–410.

Pirhonen, J. (2021). Pyhän Franciscuksen jalanjäljissä – Papit muistisairaiden ihmisten uskonnollisuuden tukena hoivakodeissa. *Uskonnontutkija - Religionsforskaren*, 10(4).

Swinton, J. (2013). Dementia, kun Jumala ei unohda. Keuruu: Otava.

Kiitos!

